LA DOBLE INVERSIÓ DE LA FECUNDITAT

Estatus, espai i creences després de la transició demogràfica

Una síntesi estructurada de l'evidència i una agenda de recerca sobre l'estratificació reproductiva de la modernitat

Xema Gatnau

Agost de 2026

Resum

La història de la relació entre estatus social i fecunditat no sembla seguir una regla estable. Abans de la transició demogràfica, la riquesa, la posició social i l'accés a recursos s'associaven sovint amb una descendència més nombrosa. Durant la transició, les elits van reduir abans la fecunditat i durant bona part del segle XX es va consolidar una relació negativa entre renda, educació i nombre de fills. En les darreres dècades, però, diverses d'aquestes regularitats s'han afeblit o invertit de nou. Entre els països rics, la correlació entre renda i fecunditat ha passat a ser positiva; dins d'alguns països, els ingressos alts s'associen cada vegada més amb la transició a la paternitat o maternitat; i les dones amb educació elevada ja no mostren necessàriament l'elevada absència de fills que caracteritzava cohorts anteriors. Al mateix temps, la fecunditat ultrabaixa s'ha estès des d'Europa i l'Àsia oriental cap a països de renda mitjana i, segons Fernández-Villaverde i Norrick (2026), les tendències nacionals són negatives en la immensa majoria dels països analitzats.

Aquest treball proposa interpretar conjuntament aquests fets mitjançant la idea d'una doble inversió del gradient d'estatus i un marc de tres dimensions: recursos, espai i creences. La renda pot tornar a facilitar la reproducció quan la modernitat converteix la formació familiar en una activitat intensiva en habitatge, temps, serveis i estabilitat. L'espai residencial i la forma urbana poden amplificar aquest procés: l'evidència disponible associa habitatges unifamiliars, accés a l'habitatge i menor congestió urbana amb una fecunditat més alta, encara que la causalitat varia segons l'estudi i la paritat. Finalment, la religiositat, els valors familiars i altres creences de continuïtat poden sostenir preferències reproductives elevades fins i tot en societats riques i denses, amb Israel com a cas especialment rellevant. A partir d'aquesta síntesi es formula una hipòtesi pròpia: el gradient positiu entre renda i fecunditat hauria de ser més intens com més gran sigui la compressió residencial urbana. L'article distingeix expressament entre resultats robustos, evidència suggeridora i hipòtesis encara no contrastades, i proposa un disseny empíric per als Estats Units amb ACS/PUMS, estadístiques vitals i enquestes de valors.

Paraules clau: fecunditat; transició demogràfica; estatus social; renda; habitatge; densitat; urbanització; religiositat; conservadorisme; modernitat; fecunditat ultrabaixa; desigualtat reproductiva; sostenibilitat demogràfica.

Tesi central: la modernitat no elimina la relació entre recursos i reproducció; la transforma. Quan tenir fills exigeix comprar espai, temps, serveis i seguretat, els recursos poden tornar a elevar la fecunditat. Aquesta relació hauria de fer-se més forta en entorns urbans densos i cars, mentre que les creences familiars o religioses poden modificar o fins i tot contrarestar l'efecte material.

Contingut

1. Introducció: de la transició demogràfica a l'estratificació reproductiva
2. Mètode: síntesi estructurada, no metaanàlisi estadística
3. La primera relació: estatus alt i fecunditat alta abans de la transició
4. Primera inversió: quan les elits van començar a tenir menys fills
5. De la segona transició demogràfica a la caiguda global
5.1. Onades històriques i canvi de signe de la relació fecunditat-renda
6. Segona inversió? Renda, educació i fecunditat en la modernitat tardana
7. De bé normal a bé de luxe i, potser, a bé d'estatus
8. Habitatge, espai i compressió demogràfica
9. Ruralitat, metròpolis i el laboratori nord-americà
10. Creences, religió, ideologia i continuïtat
11. Un marc integrat: recursos × espai × creences
12. Hipòtesis contrastables
13. Mapa d'evidència: què sabem i què falta demostrar
14. Agenda empírica: com testar les hipòtesis
15. Implicacions per a l'economia, l'urbanisme i la sostenibilitat demogràfica
16. Relació amb la conjectura de la modernitat i treballs previs
17. Conclusió

1. Introducció: de la transició demogràfica a l'estratificació reproductiva

Durant bona part del segle XX es va ensenyar una història relativament simple. Les societats pobres i agràries tenien molts fills; el desenvolupament reduïa la mortalitat, urbanitzava l'economia, elevava l'educació i feia baixar la fecunditat; finalment, les societats riques convergien cap a un règim de baixa mortalitat i fecunditat moderada. Aquesta narrativa continua descrivint una part essencial de la transició demogràfica, però ja no basta per explicar el present.

La primera anomalia és històrica: la relació negativa entre riquesa i fecunditat no va ser una constant humana. L'evidència recopilada per Skirbekk (2008) mostra que abans de l'inici del descens modern de la fecunditat els grups d'estatus més alt van tenir sovint més descendència que els de menor estatus. La segona anomalia és contemporània: en diversos països rics la relació negativa entre renda i fecunditat s'ha aplanat o s'ha tornat positiva, i algunes de les caigudes més accelerades de fecunditat s'observen avui en països de renda mitjana i entre grups de menys recursos. La tercera anomalia és espacial: societats igualment riques mostren resultats demogràfics radicalment diferents, i dins dels països persisteixen gradients entre àrees rurals, suburbanes i metropolitanes.

Aquestes tres anomalies suggereixen que no existeix una funció monotònica i universal del tipus "més desenvolupament = menys fills". El desenvolupament canvia els costos, els beneficis i les condicions materials de reproducció; però aquestes transformacions depenen de la fase històrica, de l'organització urbana, de l'estructura familiar, dels mercats d'habitatge i cures, i de les creences sobre família, descendència i continuïtat.

L'objectiu d'aquest treball és reconstruir aquestes tendències i proposar-ne una síntesi. La tesi és que podem estar entrant en una tercera configuració històrica. En aquesta, tenir fills deixa de ser un comportament associat a menor estatus i comença a requerir, cada vegada més, una combinació de recursos econòmics, espai residencial i preferències prou fortes per la continuïtat familiar. En alguns entorns, fins i tot tenir un primer fill pot requerir una base material elevada; tenir-ne tres o quatre pot convertir-se en una conducta accessible principalment a llars que poden comprar habitatge, temps i serveis. Això no significa que els fills siguin ja universalment un "bé de luxe" i molt menys un "bé d'estatus" en sentit econòmic estricte. Significa que la hipòtesi mereix separar-se en components i contrastar-se.

La contribució pròpia es concentra en dues idees. Primera, la doble inversió d'estatus s'ha d'analitzar juntament amb la geografia residencial: el nou gradient positiu renda-fecunditat pot ser parcialment un gradient de capacitat per comprar espai familiar. Segona, aquest gradient hauria de ser més gran en ciutats denses i cares que en territoris rurals o descomprimits. Aquesta segona proposició l'anomenarem hipòtesi d'amplificació urbana del gradient renda-fecunditat.

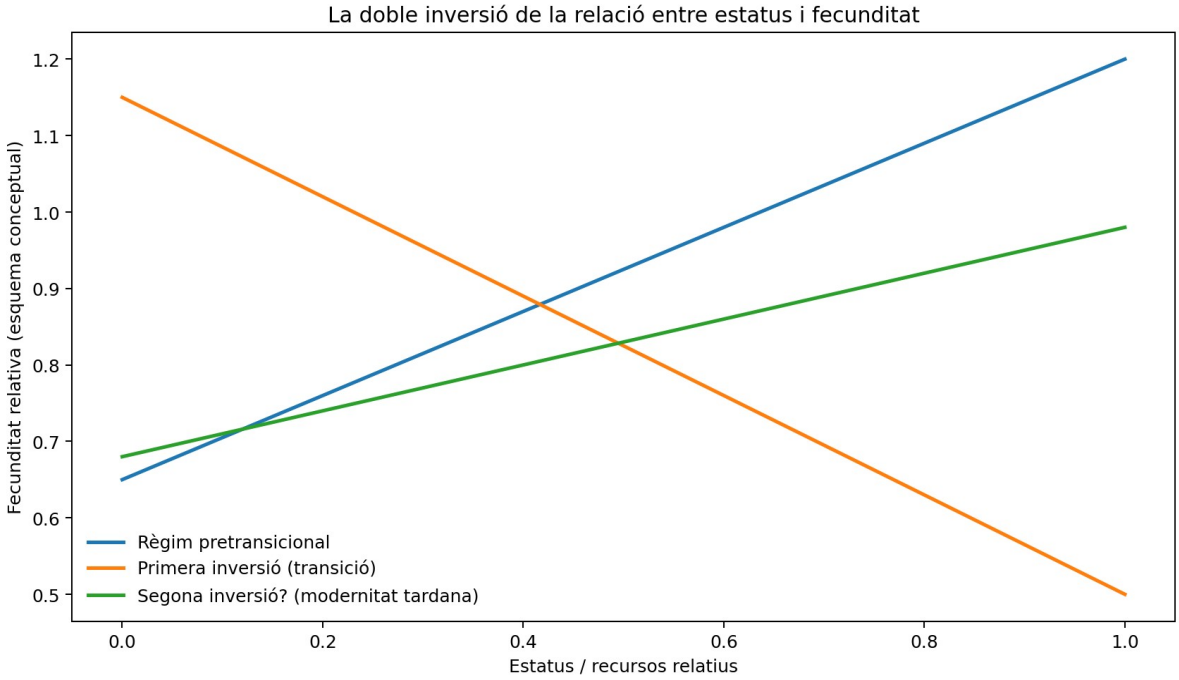

Figura 1. Esquema conceptual de la doble inversió. No representa una estimació empírica única; resumeix tres règims històrics que la literatura documenta amb intensitat diferent.

2. Mètode: síntesi estructurada, no metaanàlisi estadística

Aquest article és una revisió estructurada d'evidència i una síntesi conceptual. No és una metaanàlisi estadística en sentit estricte. Els estudis disponibles utilitzen resultats incompatibles entre si - TGF, fecunditat completada, naixement en els darrers dotze mesos, probabilitat de primer naixement, nombre de fills, absència de fills -, escales geogràfiques diferents i dissenys que van des de reconstruccions històriques fins a registres administratius, enquestes i experiments naturals. Combinar aquests coeficients en una única mida d'efecte produiria una precisió aparent difícil de justificar.

L'estratègia és, per tant, semblant a una scoping review: identificar regularitats, separar tipus d'evidència, avaluar mecanismes i construir hipòtesis que puguin ser sotmeses posteriorment a proves homogènies. Es concedeix més pes als estudis amb registres administratius, dades longitudinals, experiments naturals o dissenys que tracten explícitament la selecció residencial i l'endogeneïtat. Els estudis purament descriptius s'utilitzen per establir fets estilitzats, no causalitat.

Per ordenar la literatura s'empren quatre categories d'evidència:

- A - Robusta o àmpliament replicada: patrons observats en múltiples països o fonts i compatibles amb estudis causals o longitudinals.
- B - Suggeridora: associació consistent i amb mecanismes plausibles, però sensible al context o amb problemes de selecció/endogeneïtat.

- C - Hipòtesi oberta: proposició compatible amb l'evidència disponible però no testada de manera directa.
- D - Concepte normatiu o filosòfic: útil per interpretar el fenomen, però no una categoria demogràfica tècnica.

La distinció és fonamental. L'objectiu no és convertir intuïcions plausibles en "fets" per acumulació retòrica, sinó precisament mostrar on acaba l'evidència i on comença l'agenda de recerca.

3. La primera relació: estatus alt i fecunditat alta abans de la transició

Un dels avantatges de mirar diversos segles és que destrueix la impressió que la relació moderna entre pobresa i famílies nombroses sigui antropològicament necessària. Skirbekk (2008), a partir de 879 mostres històriques, conclou que abans del descens de la fecunditat l'estatus elevat s'associava sovint amb una fecunditat superior. A Florència el 1427, per exemple, les dones de 30-34 anys del grup més pobre tenien de mitjana al voltant de tres fills, davant de xifres superiors entre els grups mitjans i rics. Estudis de ciutats italianes i franceses mostren patrons semblants.

L'explicació material és intuïtiva. En economies agràries o preindustrials, riquesa i posició podien facilitar el matrimoni primerenc, la formació d'una llar, l'accés a terra i aliments i la supervivència infantil. L'estatus també podia augmentar l'èxit matrimonial masculí i reduir algunes restriccions biològiques associades a privació i mortalitat. En aquest règim, els fills contribuïen a l'economia domèstica i a la continuïtat patrimonial i familiar.

L'observació no implica que totes les elits de totes les èpoques tinguessin més fills, ni que l'educació operés igual que la riquesa. Skirbekk subratlla que l'efecte negatiu de l'educació sobre la fecunditat apareix de forma persistent des que disposem de dades comparables al segle XX. "Estatus" és una variable composta: renda, riquesa, ocupació, rang, educació i poder poden tenir efectes diferents.

Precisament per això resulta útil parlar de règims històrics i no d'una llei universal. La primera relació positiva no va desaparèixer perquè la riquesa canviés de signe metafísic, sinó perquè va canviar la tecnologia de reproducció social: mortalitat, contracepció, educació dels fills, urbanització, ocupació femenina, habitatge i expectatives de consum.

4. Primera inversió: quan les elits van començar a tenir menys fills

La transició demogràfica transforma aquesta relació. En moltes societats les classes altes i urbanes van limitar abans la fecunditat. A Rouen, per exemple, les classes superiors van començar el descens abans que els artesans i treballadors, fins a invertir el gradient observat un segle abans. En el llarg termini nord-americà, Jones i Tertilt (2008) documenten una història complexa de la relació entre fecunditat, renda i educació per a cohorts de dones nascudes entre 1826 i 1960.

Els mecanismes són múltiples i compatibles. Les elits van tenir abans accés a informació contraceptiva i a pràctiques deliberades de limitació; l'educació va elevar el cost d'oportunitat del temps femení; la industrialització va reduir la utilitat productiva infantil; i el model quantitat-qualitat de Becker i Lewis va fer més costós augmentar simultàniament el nombre de fills i la inversió educativa per fill. La mortalitat infantil va descendir, de manera que tenir molts naixements va deixar de ser necessari per aconseguir descendents supervivents.

Durant bona part del segle XX, aquesta inversió es va convertir en una de les regularitats canòniques de l'economia de la família: les llars amb més renda o les dones amb més educació tendien a tenir menys fills. La imatge social de la família nombrosa va canviar amb ella. Allò que en règims històrics podia indicar capacitat material o posició va passar a associar-se, en moltes societats desenvolupades, amb menor educació, menor control reproductiu, maternitat primerenca i pobresa.

Tanmateix, convertir aquesta regularitat d'una fase històrica en una llei permanent era arriscat. Doepke, Hannusch, Kindermann i Tertilt (2023) sostenen que l'economia de la fecunditat ha entrat en una "nova era" precisament perquè dues correlacions clàssiques - renda-fecunditat i participació laboral femenina-fecunditat - van deixar de comportar-se com abans als països de renda alta.

5. De la segona transició demogràfica a la caiguda global

La segona transició demogràfica va afegir un nou problema: la fecunditat no es va aturar al voltant del reemplaçament. Des de finals del segle XX, nombrosos països europeus i de l'Àsia oriental han descendit molt per sota de 2,1 fills per dona. El concepte de lowest-low fertility es va consolidar per a nivells inferiors a 1,3. El 2024 la Unió Europea va registrar una TGF d'1,34, segons Eurostat, i els Estats Units van assolir un mínim històric d'aproximadament 1,60, segons el National Vital Statistics System.

L'evolució més disruptiva és que la fecunditat ultrabaixa ja no sembla un fenomen exclusiu de societats occidentals riques. Fernández-Villaverde i Norrick (2026) reuneixen evidència recent de Mèxic, Tunísia, Tailàndia, Colòmbia, Iran i Brasil, entre d'altres, i estimen un model per a 236 països i territoris. En la seva especificació, 219 tendències nacionals són negatives i no observen una anivellació general dins de la mostra. La seva afirmació més provocadora no és només que la fecunditat mundial s'estigui acostant o hagi creuat ja el reemplaçament, sinó que el descens recent es concentra de manera inesperada en països de renda baixa i mitjana i entre grups de menys ingressos i educació.

Aquest patró debilita una explicació purament basada en el nivell de renda. Els autors proposen, amb cautela, una "conjectura de la modernitat": grans organitzacions, credencials formals, educació intensiva, carreres rígides, debilitament de xarxes de parentiu i canvis en els rols de gènere poden fer car el tercer fill i relativament barat no tenir fills, fins i tot abans d'assolir nivells de renda occidentals. La modernitat, no la riquesa en si mateixa, seria el denominador comú.

El punt és crucial per a aquest paper. Si el desenvolupament ja no ordena els països en una sola escala de "pobres amb molts fills / rics amb pocs", hem d'analitzar quines dimensions de la modernitat generen variació entre societats igualment desenvolupades. La forma urbana i residencial, la distribució de recursos i la persistència de creences familiars apareixen aleshores com a variables candidates.

5.1. Onades històriques i canvi de signe de la relació fecunditat-renda

Convé afegir aquí una perspectiva més pròpiament històrica i comparada entre països. La literatura sobre classes socials i diferències intrapaís és fonamental, però corre el risc d'enfosquir una altra transformació de gran abast: la difusió internacional del règim de baixa fecunditat no es va produir d'una sola vegada ni de manera uniforme. La seva geografia històrica ajuda a entendre per què el vincle entre fecunditat i renda ha canviat tant de signe com d'escala.

El primer gran descens no s'ha de narrar simplement com una conseqüència mecànica de la industrialització anglesa. França constitueix una anomalia decisiva per la seva precocitat: la seva fecunditat va començar a descendir relativament aviat, abans de reproduir el patró industrial britànic. Després, durant el segle XIX i començaments del XX, Anglaterra i Gal·les, Bèlgica, els Països Baixos, Alemanya i Escandinàvia van anar entrant progressivament en la transició. Més tard, el règim de baixa fecunditat es va generalitzar per l'Europa meridional i oriental i, al segle XX, es va consolidar també en les societats d'assentament europeu.

L'onada següent va ser encara més instructiva. El Japó va realitzar una transició molt ràpida en la postguerra; posteriorment, Corea del Sud, Taiwan, Hong Kong i Singapur no només van assolir nivells baixos, sinó que es van convertir en laboratoris de fecunditat ultrabaixa. En dècades recents, el fenomen s'ha estès amb enorme rapidesa a l'Amèrica Llatina, l'Orient Mitjà i diverses economies de renda mitjana. Això suggereix que cada onada tardana necessita menys temps - i potser menys renda per habitant - per travessar els llindars que a l'Europa occidental li van costar molt més.

Dit d'una altra manera, la història internacional de la fecunditat no mostra una simple seqüència "pobres amb molts fills / rics amb pocs fills". Mostra més aviat una propagació del control reproductiu, de la reducció de la mida familiar i, finalment, del subreemplaçament. Per això és útil sintetitzar conceptualment l'evolució històrica de la correlació entre fecunditat i renda. La figura següent no és una estimació empírica única; resumeix, de manera esquemàtica, la trajectòria històrica que sembla emergir de la literatura comparada.

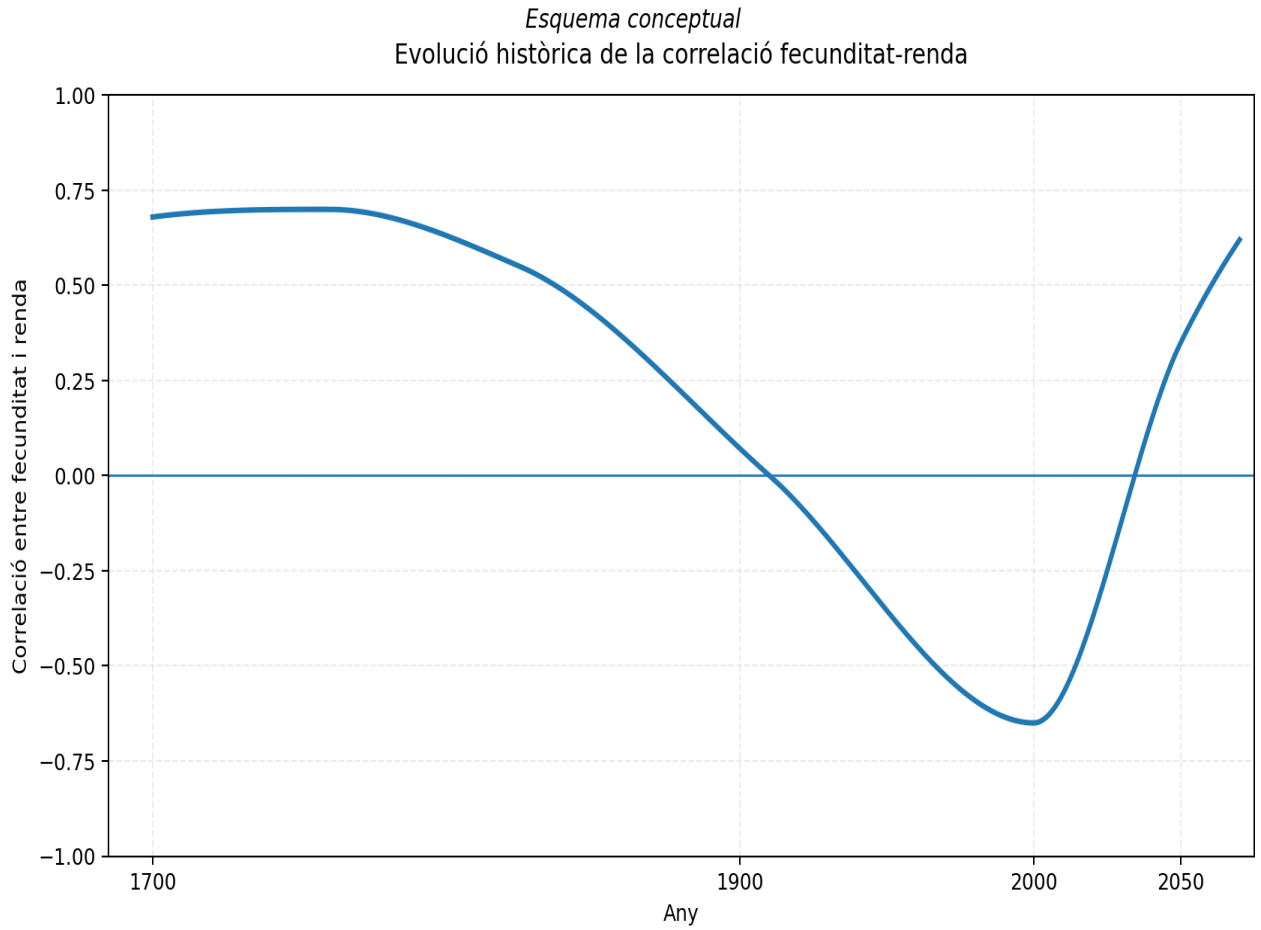

Figura 2. Evolució històrica de la correlació fecunditat-renda. Esquema conceptual: positiva en règims pretransicionals, negativa durant bona part de la transició i de la modernitat demogràfica clàssica, i potencialment de nou positiva en certes societats avançades del segle XXI. No representa una estimació empírica única.

La corba proposada resumeix tres règims històrics. En una primera fase, pròpia d'amplis segments del món pretransicional, la correlació entre renda i fecunditat tendiria a ser positiva: els grups amb més recursos podien sostenir més descendència, i tenir molts fills no denotava necessàriament baix estatus. En una segona fase, corresponent a la transició demogràfica i a bona part del segle XX, la correlació es torna negativa: les elits i després els grups amb més educació i renda s'avancen en la limitació voluntària de la fecunditat. Finalment, en una tercera fase encara incompleta i heterogènia, la relació semblaria aplanar-se i fins i tot tornar-se positiva en determinats països i subpoblacions de les societats avançades.

Aquesta figura també ajuda a separar dues preguntes que el debat acostuma a barrejar. La primera és històrica i geogràfica: com es va difondre entre països el règim de baixa fecunditat, des dels pioners europeus fins a les transicions accelerades de l'Àsia oriental, l'Amèrica Llatina i altres regions. La segona és estratificadora i intrapaís: una vegada el subreemplaçament es generalitza, qui conserva més capacitat o disposició a tenir fills. La secció següent aborda precisament aquesta segona qüestió.

La síntesi anterior es pot fer una mica més concreta si, a més de la corba conceptual de correlació, s'observen trajectòries nacionals estilitzades en el temps. La figura següent no pretén oferir una base de dades exhaustiva ni una reconstrucció exacta any per any; resumeix, de manera aproximada, països representatius de diferents onades de transició perquè es vegi visualment com el descens va començar abans en alguns pioners europeus, es va accelerar després a l'Àsia oriental i més tard va arribar a economies de renda mitjana, mentre diverses societats africanes continuen encara en fases relativament més altes.

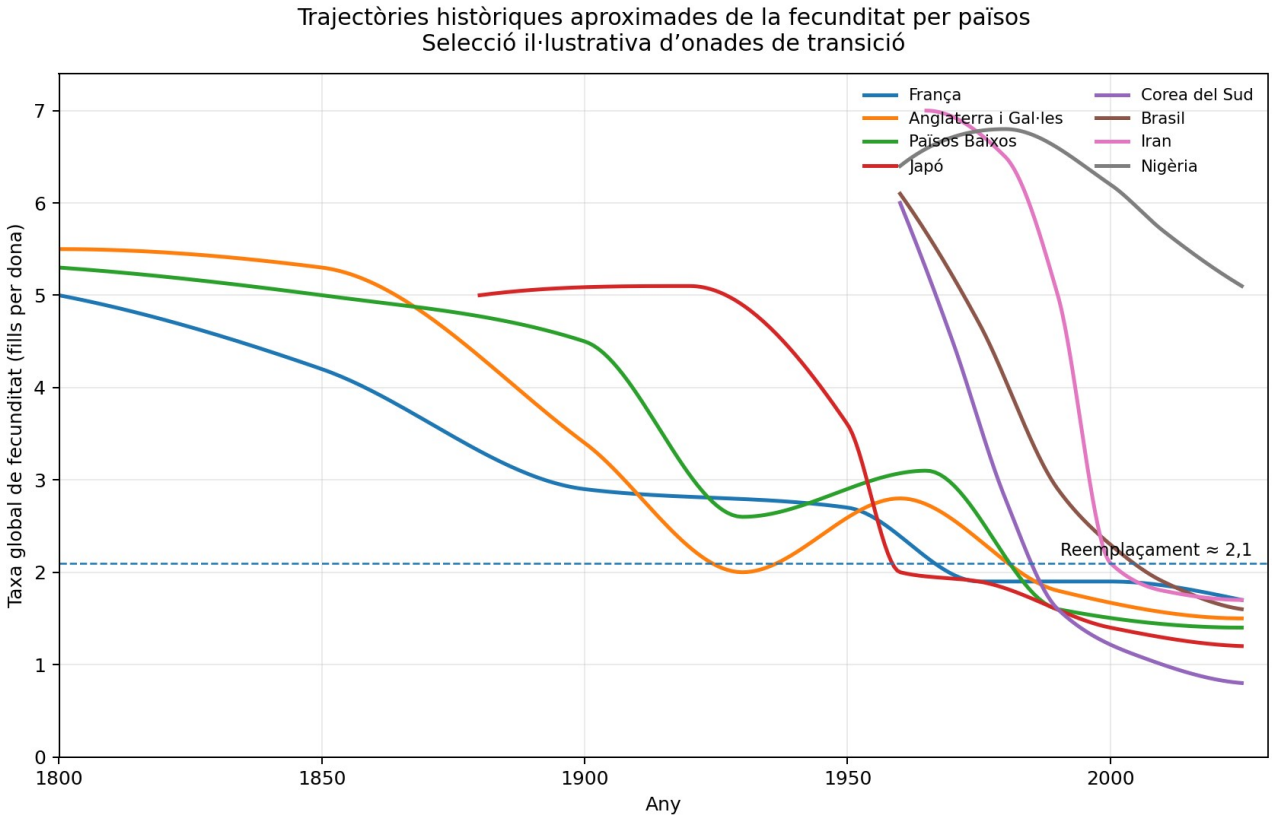

Figura 3. Trajectòries històriques aproximades de la fecunditat per països. Selecció il·lustrativa d'onades de transició (França, Anglaterra i Gal·les, Països Baixos, Japó, Corea del Sud, Brasil, Iran i Nigèria). Elaboració pròpia amb finalitats esquemàtiques a partir de patrons àmpliament documentats en la literatura; no equival a una sèrie oficial harmonitzada.

La lectura del gràfic permet apreciar diverses coses alhora. Primer, que la caiguda de la fecunditat no va ser simultània: França i altres països europeus van iniciar el descens molt abans; el Japó va seguir després; i Corea del Sud, Iran o Brasil van condensar en poques dècades allò que a Europa li va portar molt més temps. Segon, que el subreemplaçament no s'atura necessàriament al voltant de 2,1: diversos casos continuen descendint una vegada creuat aquest llindar. Tercer, que el contrast amb Nigèria ajuda a visualitzar que la història global continua sent desigual: no totes les regions han completat la transició, però la direcció general del moviment és clarament descendent.

Vist juntament amb la figura conceptual anterior, aquest panell reforça la idea central de la subsecció: el problema no és només quins grups tenen més fills dins de cada societat, sinó també com les successives onades de països s'han anat incorporant a una mateixa lògica de reducció de la mida familiar. La qüestió de la segona inversió apareix precisament quan aquesta lògica ja és gairebé universal i allò que canvia és qui conserva més fecunditat relativa dins de la modernitat tardana.

6. Segona inversió? Renda, educació i fecunditat en la modernitat tardana

La hipòtesi d'una segona inversió d'estatus no afirma que la relació positiva entre renda i fecunditat sigui ja universal. Afirma una cosa més precisa: després de la primera inversió, el gradient negatiu s'ha afeblit i en determinats contextos ha canviat de signe.

Bar et al. (2018) mostren que als Estats Units la relació negativa entre renda i fecunditat es va aplanar entre 1980 i 2010 perquè les famílies d'ingressos alts van augmentar la seva fecunditat. El seu mecanisme és la mercantilització del temps parental: les llars riques poden adquirir cura infantil i serveis domèstics, convertint una part del cost temporal dels fills en un cost monetari que poden pagar. La desigualtat de renda pot, paradoxalment, abaratir aquests serveis en relació amb el salari de les llars de renda alta.

Hazan, Weiss i Zoabi (2023) ofereixen una peça complementària. Les dones amb educació elevada eren més propenses a romandre sense fills als Estats Units el 1990; en cohorts posteriors, aquesta diferència es va reduir fins a convergir amb altres nivells educatius. Els autors tornen a assenyalar la possibilitat de comprar substituts del temps domèstic com a mecanisme que permet combinar carrera i família.

L'evidència neerlandesa recent és especialment clara. Van Wijk (2024), utilitzant registres de tota la població entre 2008 i 2022, troba que la renda s'associa de manera cada vegada més positiva amb la fecunditat tant per als homes com per a les dones. Tanmateix, el resultat està impulsat pels primers naixements; per als naixements d'ordre superior l'efecte és molt menor. Aquesta precisió és decisiva. La segona inversió pot començar no perquè els rics tinguin quatre fills, sinó perquè les llars de renda baixa troben cada vegada més difícil entrar en la paternitat o maternitat.

Això suggereix dos processos diferents. En el marge extensiu, recursos insuficients poden impedir o retardar el primer fill. En el marge intensiu, espai, preferències i costos marginals determinen la transició d'un a dos, de dos a tres i així successivament. Un paper que barregi tots dos marges pot confondre mecanismes diferents.

La relació positiva de la renda tampoc no s'ha d'interpretar automàticament com a causal. La renda alta correlaciona amb parella estable, salut, educació, habitatge i selecció. Però els experiments naturals apunten en la mateixa direcció: els shocks positius de riquesa per loteries a Taiwan eleven la fecunditat, sobretot afavorint primers naixements, i els experiments d'accés a habitatge al Brasil mostren efectes reproductius especialment forts entre adults joves.

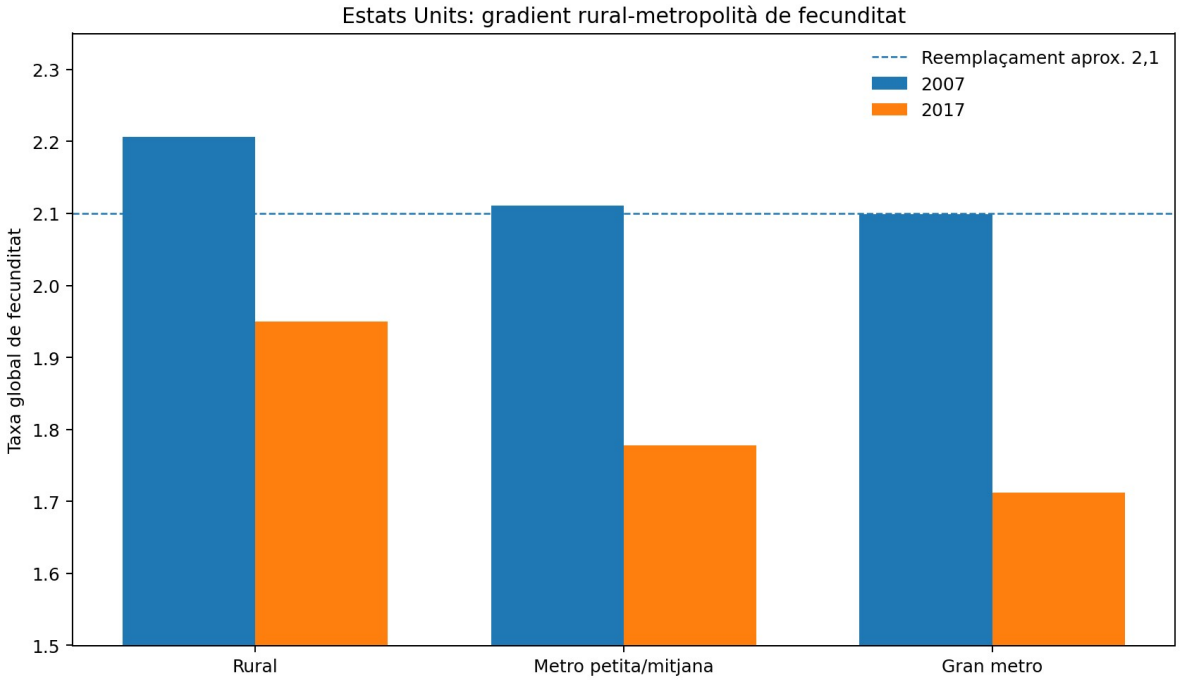

Figura 4. Taxa global de fecunditat per nivell d'urbanització als Estats Units, 2007 i 2017. Font: Ely i Hamilton (2018), NCHS/NVSS. Els valors són naixements esperats per dona (la font els publica per 1.000 dones).

7. De bé normal a bé de luxe i, potser, a bé d'estatus

La intuïció que els fills s'estan convertint en un bé de luxe requereix precisió conceptual. En microeconomia, un bé normal és aquell la demanda del qual augmenta amb la renda; un bé de luxe té una elasticitat-renda superior a u; un bé d'estatus o posicional proporciona, a més, utilitat pel senyal social associat al seu consum o possessió. Són tres afirmacions diferents.

La literatura contemporània dona un suport raonable a la primera: increments exògens de recursos poden elevar la probabilitat de tenir fills, i les llars de renda alta han recuperat una part de la fecunditat relativa perduda durant el segle XX. Hi ha evidència més limitada per anomenar els fills un "bé de luxe" en sentit tècnic, perquè les mides d'efecte varien segons edat, sexe, paritat i context. I encara no existeix, en la literatura revisada aquí, evidència suficient per afirmar que les famílies nombroses funcionin com un bé d'estatus en sentit causal.

Tanmateix, la hipòtesi de l'estatus és plausible i testable. En una metròpoli on un tercer dormitori, la cura infantil, l'escola, el transport i el temps parental són molt cars, una família de tres o quatre fills pot transmetre informació sobre riquesa, estabilitat, flexibilitat laboral o accés a xarxes de cura. El signe cultural de la família nombrosa es pot invertir: de senyal de privació o absència de control reproductiu a senyal de capacitat per sostenir un projecte familiar costós.

La tesi s'ha de formular gradualment. Primer: comprovar si l'elasticitat renda-fecunditat es torna positiva. Segon: comprovar si aquesta elasticitat creix amb la paritat, especialment per al tercer i quart fill. Tercer: comprovar si el gradient augmenta amb el preu del sòl i la densitat.

Només després tindria sentit estudiar un component simbòlic de status signaling, per exemple mitjançant enquestes experimentals que mesurin com es perceben les famílies nombroses segons el context urbà i econòmic.

8. Habitatge, espai i compressió demogràfica

L'habitatge és la peça que connecta renda amb forma urbana. No és només una despesa: és la infraestructura física de la reproducció familiar. Una llar pot desitjar un fill i disposar d'ingressos suficients per a alimentació i roba, però considerar inviable la transició si exigeix canviar de barri, afegir dormitoris, assumir una hipoteca molt més gran o multiplicar desplaçaments i cures.

Kulu i Vikat (2007), utilitzant registres longitudinals finlandesos, troben la fecunditat més elevada entre parelles que viuen en cases unifamiliars i la més baixa entre residents en apartaments, fins i tot controlant característiques demogràfiques i socioeconòmiques. Una part important s'explica per selecció residencial: les parelles que planegen tenir fills es muden abans. Però l'estudi troba, a més, un risc relativament alt de tercer naixement diversos anys després de mudar-se a una casa unifamiliar, compatible amb un efecte persistent d'habitatge espaiós i entorn familiar.

L'evidència brasilera proporciona una identificació més causal. Van Doornik, Fazio, Ramadorai i Skrastins (2024) exploten loteries d'accés a crèdit d'habitatge. Obtenir habitatge augmenta la probabilitat de tenir un fill i el nombre de fills; entre participants de 20-25 anys, els efectes són especialment grans. L'impacte és més gran quan les restriccions residencials són fortes, en habitatge de baixa qualitat i en zones amb elevada càrrega de lloguer. El resultat és rellevant perquè separa parcialment la selecció: l'assignació temporal d'accés a habitatge conté variació aleatòria.

Kondo (2019) aborda el problema des de l'aglomeració. Amb microdades japoneses, estima que un augment de deu vegades en la mida/densitat de la ciutat s'associa, mantenint els altres factors constants, amb una reducció important del nombre de fills entre parelles joves i amb un retard del primer naixement. Una part del diferencial es recupera amb l'edat, però queda una diferència residual en fecunditat completada. El mecanisme de "congestió" és més ampli que l'habitatge: inclou temps de desplaçament, accés incert a guarderies, costos educatius i altres costos correlacionats amb grans ciutats.

Per això convé distingir densitat física de compressió residencial. La densitat nacional d'un país és una mesura pobra per a una parella concreta. Allò rellevant és l'entorn efectiu: metres quadrats disponibles, nombre de dormitoris, preu per unitat addicional d'espai, règim de tinença, mida del municipi, temps de desplaçament, accessibilitat de serveis i proximitat de xarxes familiars. Un país pot ser dens i mantenir una fecunditat elevada si les seves institucions i creences compensen aquests costos; pot ser poc dens a escala nacional i, tanmateix, concentrar la major part dels joves en mercats metropolitans extremadament cars.

Es proposa, per tant, el concepte de compressió demogràfica residencial: el conjunt de restriccions per les quals la formació o ampliació d'una família exigeix un salt desproporcionat d'habitatge, temps i logística. La hipòtesi no és que la densitat sigui dolenta en si mateixa, sinó que la compressió pot convertir la reproducció en un consum cada vegada més sensible a la renda.

9. Ruralitat, metròpolis i el laboratori nord-americà

Els Estats Units són un laboratori especialment útil perquè combinen nivells de renda alts amb una enorme variació en densitat, preu de l'habitatge, forma urbana, religiositat i cultura política. L'evidència descriptiva oficial ja mostra un gradient. Ely i Hamilton (2018) troben que entre 2007 i 2017 la TGF va caure en tots els nivells d'urbanització, però va ser sistemàticament més alta als comtats rurals. El 2017 va ser 1,95 als comtats rurals, 1,778 a les àrees metropolitanes petites o mitjanes i 1,712 a les grans metropolitanes. L'edat al primer naixement també era menor a les àrees rurals i la bretxa amb les grans ciutats es va ampliar.

El gradient no demostra causalitat. Les àrees rurals difereixen en composició racial, educació, religió, matrimoni, immigració i selecció de residència. A més, ruralitat i baixa densitat no equivalen a abundància econòmica: moltes zones rurals són pobres. Precisament per això el pas següent és estudiar interaccions, no mitjanes simples.

La pregunta central que proposa aquest treball és: entre llars amb preferències familiars similars, l'efecte de la renda sobre la fecunditat és més gran en una gran metròpoli que en una àrea rural? Si una casa adequada per a tres fills és relativament barata en una localitat petita, una família de renda mitjana i una de renda alta poden accedir-hi. En una metròpoli densa, la transició a un habitatge de tres o quatre dormitoris pot ser prohibitivament costosa per a la classe mitjana i trivial per a l'elit. La mateixa diferència de renda produeix aleshores una diferència reproductiva més gran.

Aquesta és la hipòtesi d'amplificació urbana. No prediu necessàriament que la fecunditat dels rics urbans superi la dels rics rurals; prediu que el gradient dins de l'entorn urbà - la diferència reproductiva entre llars de renda baixa i alta - serà més pronunciat allà on l'espai familiar sigui escàs i car.

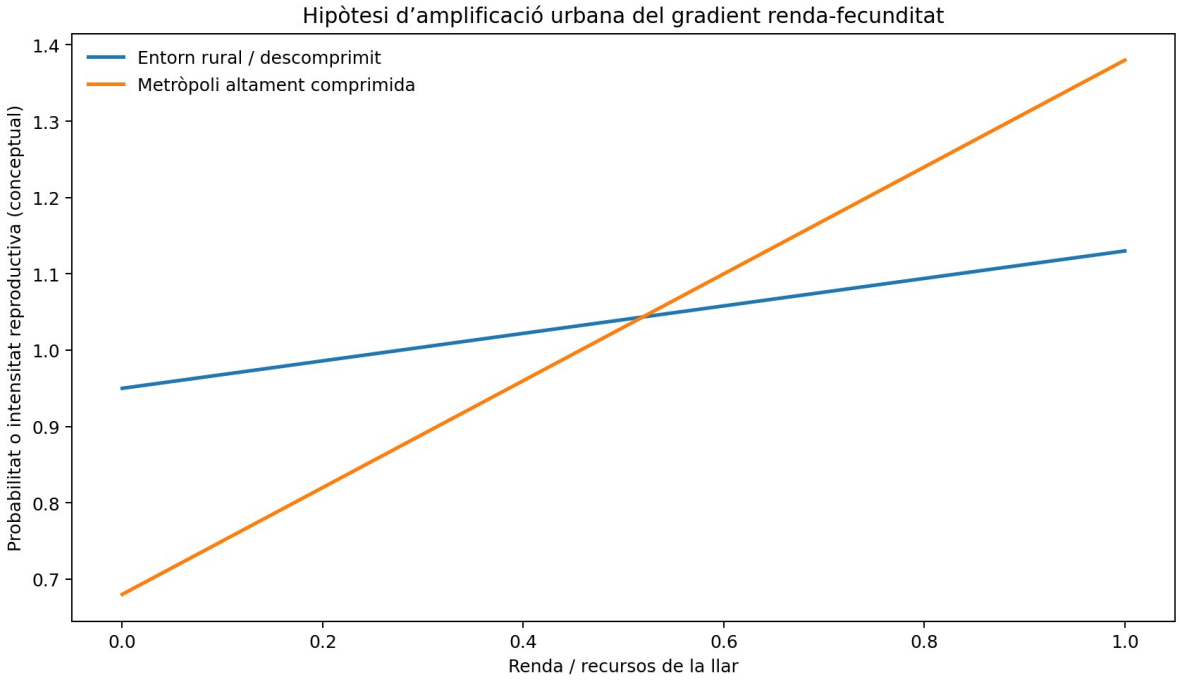

Figura 5. Hipòtesi d'amplificació urbana. Esquema conceptual: el gradient renda-fecunditat seria més pronunciat en entorns residencialment comprimits. No és una estimació empírica.

Una implicació addicional és de mediació. Si la renda elevada augmenta la fecunditat urbana principalment perquè permet adquirir espai, aleshores incloure variables d'habitatge - dormitoris, unitats en l'estructura, lloguer, cost hipotecari, amuntegament, propietat - hauria de reduir el coeficient de renda. Si no el redueix, caldrà buscar altres canals: estabilitat de parella, serveis de cura, salut, flexibilitat laboral o preferències.

10. Creences, religió, ideologia i continuïtat

Una teoria purament material tampoc no explica tota la variació. Israel és el contraexemple més important a l'argument que riquesa, urbanització i densitat condueixen necessàriament a fecunditat ultrabaixa. L'Oficina Central d'Estadística d'Israel situava la TGF al voltant de 2,9 en les dades recents, molt per sobre de la mitjana de l'OCDE. Fernández-Villaverde i Norrick el descriuen com l'excepció clara entre economies avançades i subratllen que la fecunditat jueva s'ha mantingut elevada fins i tot fora dels grups ultraortodoxos.

L'evidència internacional i nord-americana dona suport a una relació entre religiositat i fecunditat, tot i que els mecanismes inclouen selecció, matrimoni i normes familiars. Hayford i Morgan (2008) mostren que no n'hi ha prou amb l'etiqueta denominacional: la importància subjectiva de la religió i la participació religiosa importen. Estudis longitudinals i registres europeus troben també diferències persistents per afiliació i pràctica.

La relació amb la ideologia política requereix una formulació igualment cautelosa. Vogl i Freese (2020), amb la General Social Survey, troben que els individus amb més fecunditat i els seus descendents són més conservadors en qüestions de "family values", especialment avortament i

matrimoni entre persones del mateix sexe. El patró està vinculat a religiositat i educació i no implica que tota dimensió del conservadorisme causi més fills. Però sí que demostra que la reproducció diferencial pot modificar la composició ideològica de les generacions futures.

La “creença nacional” o voluntat explícita de continuïtat col·lectiva està molt menys identificada empíricament. Pot ser rellevant a Israel o en comunitats minoritàries amb una forta consciència de continuïtat, però acostuma a estar entrellaçada amb religió, endogàmia, conflicte, política familiar i estructures comunitàries. En aquest paper s’ha de classificar com a hipòtesi oberta, no com a resultat demostrat.

Conceptualment, les creences actuen sobre la demanda de fills, mentre que recursos i espai actuen sobre la capacitat de realitzar-la. Això permet entendre per què els mateixos costos produeixen resultats diferents. Una parella amb una forta preferència per tres fills pot acceptar sacrificis que una altra no; una comunitat pot organitzar cures, habitatge i transferències de manera que redueixi el cost efectiu; i una llar rica pot convertir preferències moderades en fills efectius gràcies a una capacitat material més gran.

11. Un marc integrat: recursos × espai × creences

La literatura acostuma a presentar els mecanismes com a alternatives: renda, habitatge, gènere, normes, religió, childcare. Aquest treball proposa tractar-los com a dimensions complementàries. La fecunditat realitzada depèn, almenys, de tres preguntes diferents:

- Es desitja el fill? - preferències, religió, valors familiars, continuïtat, expectatives vitals.
- Es pot pagar? - renda, riquesa, ocupació, estabilitat, capacitat per comprar cures i serveis.
- Hi cap materialment en la vida de la llar? - habitatge, dormitoris, densitat, transport, temps, guarderia, xarxes familiars.

La formulació “recursos × espai × creences” no implica una multiplicació literal. Indica complementarietat. Si una dimensió és extremadament restrictiva, pot bloquejar les altres. Una llar amb molts recursos però sense desig de fills tindrà fecunditat baixa; una llar pronatalista sense recursos pot no realitzar la seva preferència; una llar amb recursos i desig pot retardar si l’habitatge adequat és inaccessible.

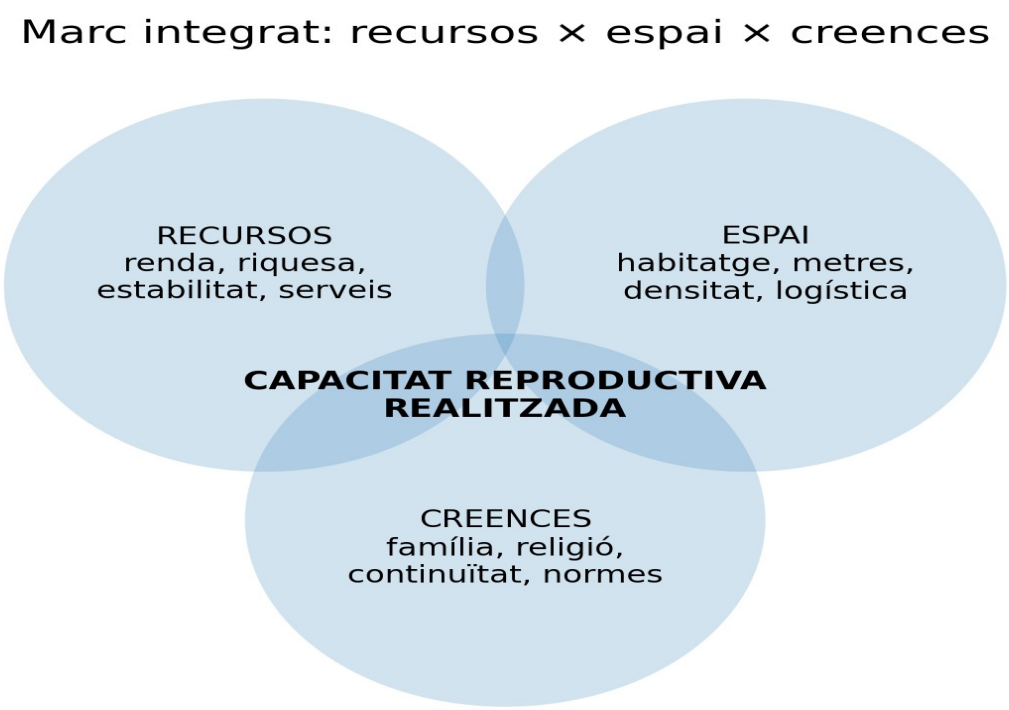

Figura 6. Marc conceptual integrat. La fecunditat realitzada emergeix de la interacció entre recursos, espai i creences; cap dimensió per si sola no esgota el fenomen.

Aquesta complementarietat també permet reconciliar resultats aparentment contradictoris. En mercats on l'habitatge és barat, l'efecte marginal de la renda pot ser petit. On l'habitatge és car, la renda pot ser decisiva. En grups religiosos que organitzen ajuda comunitària, l'efecte negatiu de la densitat o el cost pot ser menor. Entre llars de renda alta, la mercantilització de les cures pot reduir el cost del temps; entre llars de renda baixa, el mateix mercat de serveis pot ser inaccessible.

El model suggereix que la modernitat no és un tractament homogeni. Pot haver-hi una modernitat comprimida - alta densitat, habitatge petit, carreres rígides, educació competitiva i xarxes familiars febles - i una modernitat més descomprimida - més espai, mobilitat residencial i habitatge familiar accessible -. Totes dues poden estar sota reemplaçament, però no necessàriament en el mateix equilibri.

12. Hipòtesis contrastables

A partir de la revisió es poden formular hipòtesis que no s'han de confondre amb fets ja demostrats:

H1. Segona inversió d'estatus. En societats de fecunditat molt baixa, el gradient renda-fecunditat tendirà a ser menys negatiu o positiu, especialment en el marge del primer naixement.

H2. Amplificació urbana. El gradient positiu renda-fecunditat serà més pronunciat com més gran sigui la densitat efectiva, el cost de l'habitatge familiar o la compressió residencial.

H3. Mediació residencial. Una part de l'efecte positiu de la renda en àrees urbanes es reduirà en controlar per dormitoris, superfície, tipus d'habitatge, tinença i càrrega de l'habitatge.

H4. Sensibilitat per paritat. L'espai residencial tindrà un efecte particularment fort sobre la transició al tercer fill, perquè aquest naixement exigeix amb més freqüència un salt de categoria d'habitatge.

H5. Gradient rural més pla. Entre llars rurals o de baixa compressió, la diferència de fecunditat entre rics i pobres serà menor que a les grans ciutats, una vegada controlades edat, educació, matrimoni i religió.

H6. Creences com a compensador. La religiositat i els valors familiars forts reduiran la sensibilitat de la fecunditat a algunes restriccions materials, encara que no necessàriament les eliminin.

H7. Interacció recursos-creences. Els recursos tindran una traducció més gran en naixements quan existeixi una preferència prèvia pels fills; un shock de riquesa hauria d'elevar més la fecunditat entre persones amb desitjos familiars no satisfets.

H8. Família nombrosa com a senyal d'estatus. En mercats urbans extremadament cars, la percepció social d'una família de tres o més fills s'associarà més amb estatus i capacitat econòmica que en entorns rurals. Aquesta és la hipòtesi més oberta del conjunt.

13. Mapa d'evidència: què sabem i què falta demostrar

Proposició	Evidència	Base principal	Cautela
Alta fecunditat de les elits abans de la transició	A	Skirbekk 2008; evidència històrica múltiple	No universal; "estatus" canvia de significat.
Primera inversió cap a gradient negatiu	A	Skirbekk 2008; Jones & Tertilt 2008	Educació, renda i ocupació no són equivalents.
Caiguda mundial i expansió a renda mitjana	A/B	UN 2025; Fernández-Villaverde & Norrick 2026	Mesurament recent desigual en països amb registres febles.
Renda-fecunditat es torna més positiva en països rics	A/B	Doepke et al. 2023; Bar et al. 2018; van Wijk 2024	Forta heterogeneïtat per sexe i paritat.
L'accés a l'habitatge	A/B	Van Doornik et al.	L'efecte depèn de

augmenta la fecunditat		2024; Kulu & Vikat 2007	l'edat i de la selecció residencial.
La densitat/aglomeració redueix o retarda la fecunditat	B	Kondo 2019; Ely & Hamilton 2018	Una part pot ser selecció de residents.
Religiositat/valors familiars associats a més fecunditat	A/B	Hayford & Morgan 2008; Vogl & Freese 2020; Israel CBS	Causalitat i transmissió intergeneracional complexes.
Gradient renda-fecunditat més fort en ciutats denses	C	Hipòtesi d'aquest treball	Requereix interacció explícita renda × densitat/espai.
Família nombrosa com a bé d'estatus	C	Hipòtesi d'aquest treball	Distingir senyal d'estatus de simple capacitat de pagament.
Identitat nacional com a factor pronatalista autònom	C	Compatible amb alguns casos	Difícil separar de religió, conflicte i institucions.

Taula 1. Classificació sintètica de l'evidència. A = robusta o àmpliament replicada; B = suggeridora/contextual; C = hipòtesi oberta.

14. Agenda empírica: com testar les hipòtesis

Els Estats Units permeten una estratègia particularment potent perquè l'American Community Survey ofereix microdades anuals amb una variable que identifica si una dona de 15 a 50 anys va donar a llum en els dotze mesos anteriors, juntament amb renda, educació, ocupació, estat civil i nombroses característiques d'habitatge: dormitoris, habitacions, unitats a l'estructura, lloguer, valor, costos del propietari, vehicles i ocupants per habitació. Les estadístiques vitals de l'NVSS permeten complementar aquestes microdades amb taxes per edat i geografia.

Un primer disseny podria estimar, per a dones de 20-44 anys, una probabilitat de naixement recent:

$$\Pr(\text{Birth}_{it}=1)=\text{logit}^{-1}[\,\alpha+\beta_1\,\text{Income}_{it}+\beta_2\,\text{Density}_{jt}+\beta_3\,\text{Housing}_{it}+\beta_4\,\text{BeliefProxy}_{jt}+\beta_5(\text{Income}\times\text{Density})+X_{it}\Gamma+\mu_j+\tau_t\,]$$

La variable crucial és β_5. La hipòtesi d'amplificació urbana prediu $\beta_5 > 0$ quan una densitat o compressió més gran fa que els recursos comprin una porció més gran de la capacitat reproductiva. Com que l'ACS no mesura religiositat, caldria combinar anàlisis territorials amb la

General Social Survey, Cooperative Election Study o altres enquestes per a la dimensió de creences, o utilitzar la composició religiosa local amb cautela ecològica.

L'anàlisi s'hauria de descompondre per paritat sempre que les dades ho permetin. Per al primer fill, la pregunta és l'entrada en la paternitat o maternitat; per al segon, la continuïtat; per al tercer, la capacitat d'ampliar la família. Els mecanismes d'habitatge probablement difereixen. Kulu i Vikat suggereixen que el tercer naixement mereix una atenció específica, mentre que van Wijk mostra que el nou gradient de renda neerlandès està impulsat sobretot pels primers naixements.

També convé explotar la variació temporal en preus i oferta d'habitatge. Un disseny de diferències en diferències al voltant de reformes de zonificació, grans expansions d'habitatge familiar o shocks de crèdit permetria observar si el gradient de fecunditat canvia especialment entre grups de renda. La identificació ideal no preguntaria només "l'habitatge afecta la fecunditat?", sinó "l'habitatge explica per què la renda afecta més la fecunditat en determinats llocs?".

Per testar la hipòtesi d'estatus caldria un mòdul diferent. Un experiment de vinyetes podria presentar llars equivalents que difereixen en nombre de fills i localització - centre de Manhattan davant d'una ciutat petita, per exemple - i preguntar per percepció de riquesa, èxit, estabilitat, religiositat i estatus. Si la família nombrosa funciona com a senyal posicional, l'efecte del nombre de fills sobre l'estatus percebut hauria de ser més gran en mercats urbans cars fins i tot controlant explícitament la renda declarada.

15. Implicacions per a l'economia, l'urbanisme i la sostenibilitat demogràfica

Si el marc és correcte, una part de la crisi de fecunditat no es pot tractar únicament amb transferències monetàries marginals. El problema no és només el "preu" del nen en sentit estricte, sinó l'arquitectura material de la vida familiar. Una ajuda d'alguns milers d'euros pot tenir poc efecte si el tercer fill exigeix passar d'un pis de dos dormitoris a un habitatge el cost del qual augmenta centenars de milers, o si la jornada i el transport fan impossible la cura.

Això no implica que la solució sigui una baixa densitat universal. Les ciutats generen productivitat, innovació, cultura i economies d'escala. La qüestió és si l'urbanisme produeix prou habitatge familiar, varietat tipològica, accés a espai, guarderies i temps compatibles amb la reproducció. Una política d'habitatge que multiplica estudis i apartaments d'un dormitori pot augmentar l'oferta total i, tanmateix, no reduir la restricció específica que afronta una família que vol un segon o tercer fill.

Tampoc no basta afirmar que més renda resoldrà el problema. Les economies de l'Àsia oriental mostren que societats molt riques poden mantenir fecunditats ultrabaixes. Fernández-Villaverde i Norrick assenyalen factors com educació competitiva, normes de gènere i habitatge; Kondo mostra costos d'aglomeració; i l'evidència sobre religió indica que les preferències i les

normes continuen sent rellevants. La modernitat pot ser rica i, al mateix temps, demogràficament hostil.

Des de la perspectiva de la sostenibilitat, això introdueix una distinció important. Una societat pot ser econòmicament productiva i ecològicament cada vegada més eficient, però demogràficament incapaç de reemplaçar-se. En treballs previs, Gatnau (2026a, 2026b) ha formulat aquesta tensió com a sostenibilitat demogràfica i ha proposat que una estructura residencial més descomprimida pot formar part de la solució. El present paper no demostra aquesta solució; intenta aïllar el mecanisme que s'hauria de comprovar empíricament: si l'espai i la forma urbana expliquen una part significativa de la diferència reproductiva dins de la modernitat.

Qualsevol implicació política ha de respectar una restricció addicional: la fecunditat és una decisió íntima i no es pot reduir a un objectiu administratiu. L'interès públic legítim consisteix a eliminar obstacles, no a imposar resultats. Habitatge accessible, compatibilitat treball-família, informació, salut reproductiva i neutralitat institucional davant de qui desitja tenir fills són intervencions diferents de la coerció pronatalista.

16. Relació amb la conjectura de la modernitat i treballs previs

La relació amb Fernández-Villaverde i Norrick (2026) és de continuïtat, no de substitució. Terra Incognita pregunta per què la fecunditat cau gairebé a tot arreu i conclou que els mecanismes habituals no expliquen per si sols el patró global. La seva conjectura és que la modernitat mateixa fa car el tercer fill i barat no tenir fills. Aquest treball accepta aquesta conjectura com a possible punt de partida i formula la pregunta següent: si la modernitat empeny cap avall, què determina la profunditat de la caiguda i les excepcions?

La resposta proposada és que "modernitat" s'ha de descompondre. Dos països igualment moderns poden diferir en espai residencial, estructura de l'habitatge, xarxes familiars, mercat de cures, religiositat, normes de parella i valors de continuïtat. La renda agregada no captura aquestes dimensions. Una modernitat comprimida pot produir un equilibri reproductiu molt menor que una modernitat espacialment favorable a la família, fins i tot quan totes dues se situen per sota del reemplaçament.

Aquesta idea connecta també amb dos treballs previs de l'autor. Generations to Extinction (Gatnau, 2026a) se centra en l'aritmètica de mantenir un multiplicador generacional inferior a u i en la diferència entre estoc poblacional i trajectòria. La Conjectura de l'1, 3⅓, 10, 13 i 33 (Gatnau, 2026b) formula un escenari extrem de convergència mundial cap a una TGF propera a 1. El present paper compleix una funció diferent: no calcula el destí d'una TGF determinada, sinó que investiga quins factors poden explicar la dispersió al voltant dels nivells de fecunditat de la modernitat.

Autosostenibles per a la sostenibilitat global (Gatnau, 2026c) ja plantejava que la sostenibilitat ecològica i la demogràfica poden entrar en tensió i proposava recuperar espai i autonomia familiar mitjançant una forma de desurbanisme en xarxa. Aquí aquesta intuïció es converteix

en una hipòtesi empírica més delimitada: la compressió urbana hauria d'amplificar el gradient de renda i l'accés a un habitatge adequat hauria de mediar una part de la fecunditat realitzada.

17. Conclusió

La fecunditat no té una relació estable amb l'estatus. La història sembla mostrar, almenys, dues grans inversions. Abans de la transició demogràfica, riquesa i posició s'associaven sovint amb més descendència. Durant la transició, les elits van limitar abans la fecunditat i es va consolidar la imatge de la família nombrosa com a tret de menor estatus. En la modernitat tardana, aquesta relació torna a canviar: la renda elevada s'associa en alguns contextos amb una probabilitat més gran de ser pare o mare, la penalització reproductiva de l'educació superior s'afebleix i els grups de menys recursos participen intensament en la recent caiguda de fecunditat.

El canvi no s'ha d'interpretar com una simple tornada al passat. Els mecanismes són diferents. La família premoderna rica tenia més fills perquè controlava recursos productius i socials. La família moderna rica pot tenir més fills perquè pot comprar temps, habitatge, cures, flexibilitat i seguretat en un sistema que ha fet costosa la reproducció. És una segona inversió sota una tecnologia social diferent.

L'habitatge i l'espai apareixen com a candidats centrals per explicar per què aquesta inversió no és igual a tot arreu. L'evidència disponible mostra associacions fortes entre cases unifamiliars i fecunditat, efectes causals de l'accés a l'habitatge al Brasil, retards reproductius en grans ciutats japoneses i un gradient rural-metropolità persistent als Estats Units. Però encara falta una prova directa de la hipòtesi més específica d'aquest treball: que la desigualtat de renda es tradueixi en una desigualtat reproductiva més gran com més gran sigui la compressió residencial.

Les creences completen el marc. Israel demostra que la riquesa i la densitat no produeixen per si soles fecunditat ultrabaixa. Religiositat i valors familiars s'associen amb una fecunditat més alta en nombrosos estudis, i la reproducció diferencial pot modificar la composició ideològica de la societat. La continuïtat demogràfica depèn, per tant, tant de la capacitat com del desig.

La síntesi es pot expressar en una frase: en la modernitat tardana, tenir fills pot estar deixant de ser principalment una conseqüència de no limitar la reproducció i convertint-se en un projecte que exigeix voler, poder pagar i poder allotjar. Si aquesta transformació continua, la fecunditat serà cada vegada més estratificada. Comprendre aquesta estratificació - i no només la mitjana nacional de fills per dona - pot ser una de les claus per explicar per què algunes societats s'aproximen a un fill per dona mentre d'altres resisteixen bastant per sobre.

Referències

Bar, M., Hazan, M., Leukhina, O., Weiss, D., & Zoabi, H. (2018). Why did rich families increase their fertility? Inequality and marketization of child care. Journal of Economic Growth, 23(4), 427-463. DOI: 10.1007/s10887-018-9160-8.

Becker, G. S. (1960). An economic analysis of fertility. In Demographic and Economic Change in Developed Countries. Princeton University Press/NBER.

Becker, G. S., & Lewis, H. G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. Journal of Political Economy, 81(2), S279-S288.

Chesnais, J.-C. (1992). The Demographic Transition: Stages, Patterns, and Economic Implications. Oxford University Press.

Coale, A. J., & Watkins, S. C. (Eds.). (1986). The Decline of Fertility in Europe. Princeton University Press.

Doepke, M., Hannusch, A., Kindermann, F., & Tertilt, M. (2023). The economics of fertility: A new era. In Handbook of the Economics of the Family, Vol. 1, 151-254.

Ely, D. M., & Hamilton, B. E. (2018). Trends in fertility and mother's age at first birth among rural and metropolitan counties: United States, 2007-2017. NCHS Data Brief No. 323.

Eurostat. (2026). Fertility statistics: 2024 data. Statistics Explained.

Fernández-Villaverde, J., & Norrick, P. (2026). Terra Incognita: The Economics of a Shrinking World. Annual Review of Economics, forthcoming. DOI: 10.1146/annurev-economics-081026-024323.

Gatnau, X. (2026a). Generations to Extinction: A manifesto about replacement, compounding, and the quiet violence of exponential decline. Manuscrit.

Gatnau, X. (2026b). Conjectura de l'1, 3⅓, 10, 13 i 33: una hipòtesi sobre la convergència mundial de la fecunditat i els 1.000 anys fins a l'extinció. Manuscrit.

Gatnau, X. (2026c). Autosostenibles per a la sostenibilitat global: justificació tècnica d'un desurbanisme en xarxa per a una humanitat ecològicament i demogràficament autosostenible. Manuscrit.

Hayford, S. R., & Morgan, S. P. (2008). Religiosity and fertility in the United States: The role of fertility intentions. Social Forces, 86(3), 1163-1188.

Hazan, M., Weiss, D., & Zoabi, H. (2023). Highly educated women are no longer childless: The role of marketization. Economics Letters, 230, 111226.

Jones, L. E., & Tertilt, M. (2008). An economic history of fertility in the U.S.: 1826-1960. In Frontiers of Family Economics, Vol. 1. Emerald. NBER Working Paper 12796.

Kondo, K. (2019). Does agglomeration discourage fertility? Evidence from the Japanese General Social Survey 2000-2010. Journal of Economic Geography, 19(3), 677-704.

Kulu, H., & Vikat, A. (2007). Fertility differences by housing type: The effect of housing conditions or of selective moves? Demographic Research, 17, 775-802. DOI: 10.4054/DemRes.2007.17.26.

National Center for Health Statistics. (2026). Births: Final Data for 2024. National Vital Statistics Reports.

Skirbekk, V. (2008). Fertility trends by social status. Demographic Research, 18, 145-180. DOI: 10.4054/DemRes.2008.18.5.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2025). World Fertility 2024.

Van Doornik, B., Fazio, D., Ramadorai, T., & Skrastins, J. (2024). Housing and Fertility. Banco Central do Brasil Working Paper 612 / CEPR Discussion Paper 19805.

van Wijk, D. (2024). Higher incomes are increasingly associated with higher fertility: Evidence from the Netherlands, 2008-2022. Demographic Research, 51, 809-822. DOI: 10.4054/DemRes.2024.51.26.

Vogl, T. S., & Freese, J. (2020). Differential fertility makes society more conservative on family values. Proceedings of the National Academy of Sciences, 117(14), 7696-7701. DOI: 10.1073/pnas.1918006117.

Nota metodològica final: diverses xifres de 2025-2026 citades per Fernández-Villaverde i Norrick procedeixen d'estadístiques oficials recents o d'estimacions pròpies d'aquests autors. Quan aquest paper les reprodueix, ho fa com a part de l'evidència de Terra Incognita i no com una estimació independent. Les hipòtesis anomenades "amplificació urbana", "compressió demogràfica residencial" i "família nombrosa com a senyal d'estatus" són propostes d'aquest treball i no es presenten com a resultats ja establerts.